

DOKUMENT

EXPRESSEN SVERIGES BLODIGA HISTORIA 7:10

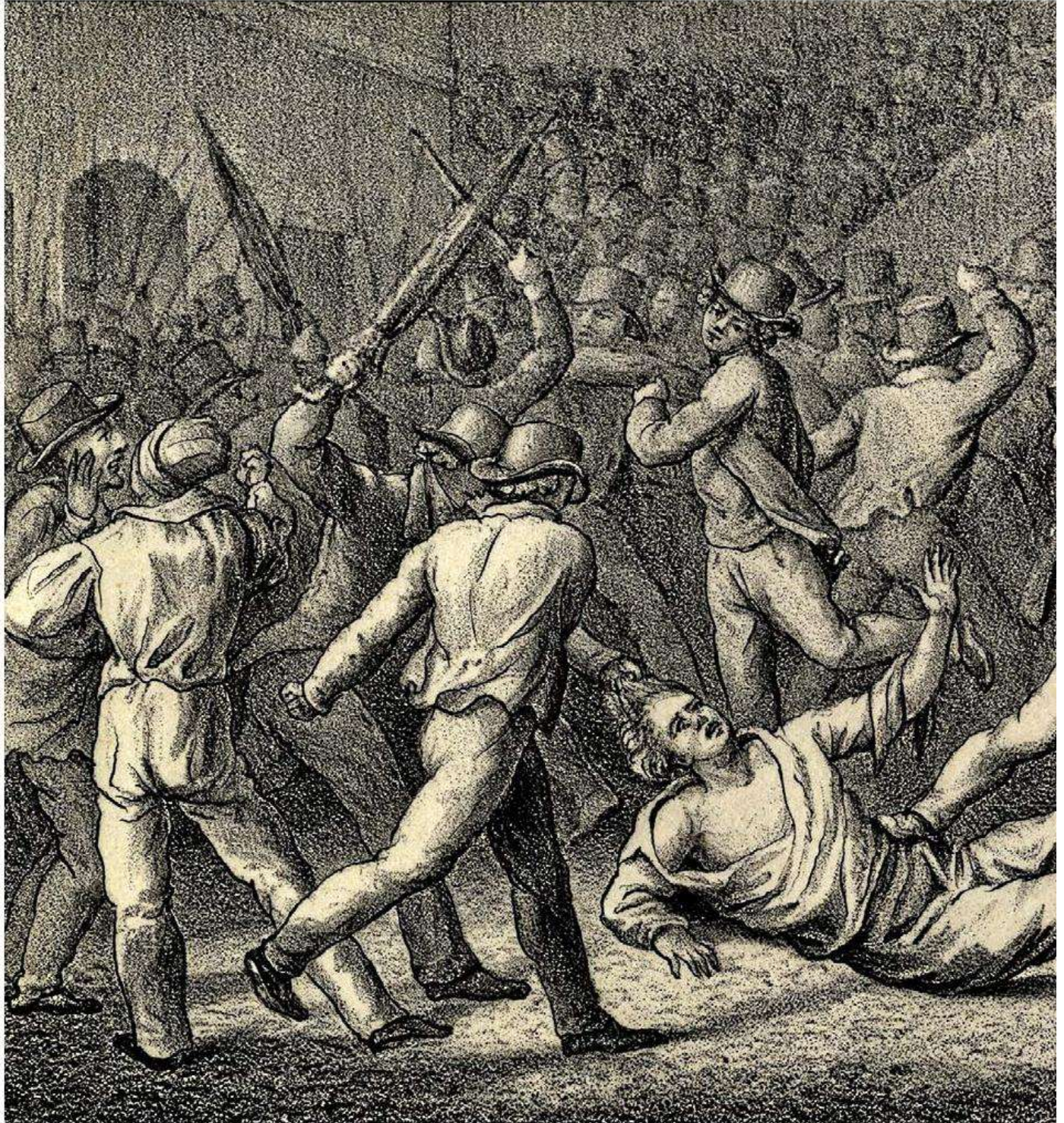
MÅNDAG 3 AUGUSTI

Den omöjliga kärleken

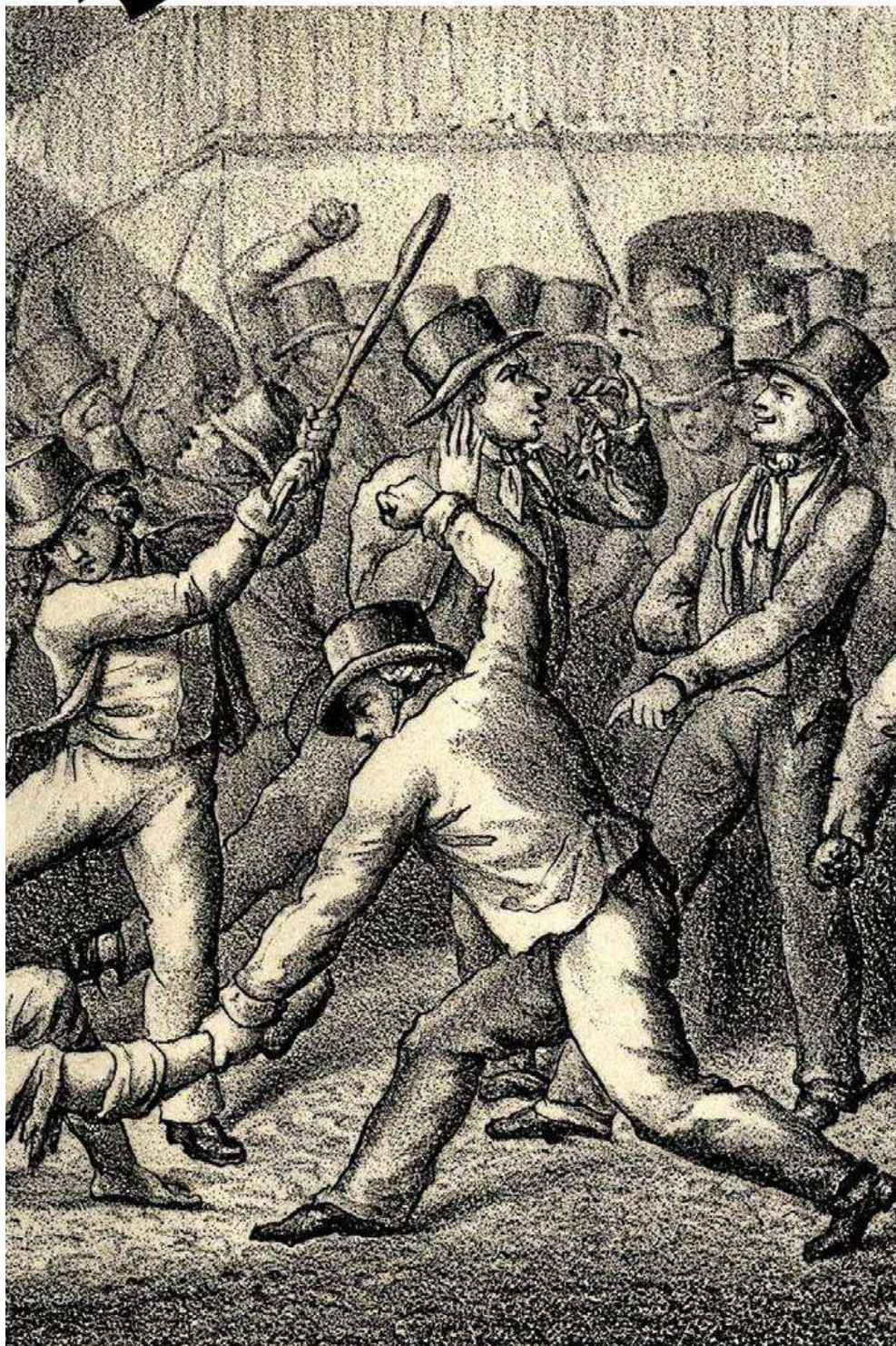
TOLV SIDOR: Mötet mellan greve Axel von Fersen och drottning Marie Antoinette kom att utvecklas till en thriller

Här slutar

En okänd konstnär har tecknat sin bild av mordet på Axel von Fersen i Gamla stan i Stockholm.

grevens liv

■ ■ Den svenske greven Axel von Fersen var stormrik, mer begåvad än de flesta, och kvinnors favorit.

■ ■ Han var med om den franska revolutionen, fanns på slagfältet då Nordamerika krigade för frihet och då Sverige anföll Ryssland.

■ ■ Frankrikes drottning Marie Antoinette var hans stora kärlek.

■ ■ Grevens äventyrliga liv slutade i juni 1810. Axel von Fersen slets ur sin vagn och lynchades till döds av en rasande folkmassa i Gamla stan i Stockholm. Svea livgardes soldater och polisen tittade på utan att ingripa.

Axel von Fersen är skurken, intrigmakaren, mördaren – han har förgiftat kronprinsen. Därför ska han dö. Rasande människor kastar sig över den förgyllda krossen med den grevliga kronan på taket som dras av sex vita hästar.

Axel von Fersen slits ut på gatan och miss-handlas med käppar, paraplyer, knivar. Det sista som händer i den svenske hjältens liv är att en berusad och överviktig sjöman hoppar på hans bröst och krossar revbenen.

Allt är lögn, anklagelserna är påhittade. Det är en lynchning, ett brutalt raseri från en pöbel som anklagar Sveriges högste ämbetsman för något som han är totalt oskyldig till.

Misshandeln pågår i en och en halv timme. Intill finns drabanterna från Svea livgarde, och befälet ger order att de ska stå kvar med gevärskolven mot marken och inte ingripa.

Bakom dem står poliser med batonger. De gör heller inget för att hindra adelsmannens dödskamp.

★ ★ ★

Den 20 juni 1810 är en solvarm sommar dag. Butikerna och de små verkstäderna i Gamla stan och på Söder i Stockholm är stängda trots att det är vardag, en onsdag.

En 28-årig finländare hoppar jämfota på den döende mannens bröst och knäcker hans revben

Fortsättning från föregående uppslag

Krogarna i gränderna har öppnat tidigt. Öl och holländsk genever skänks ut riktligt redan till frukost.

Det är en dag att antingen sörja eller glädjas. Stockholm är tidigt på benen. Alla vill ha bra plats längs Hornsgatan eller i Slottsbacken.

Kronprins Karl August, en 42-årig dansk av kunglig familj som hämtats för att bli kung av Sverige, är död, oväntat och plötsligt.

Hans första resa ut i hans blivande rike går till Kvidinge hed i Åstorp. Han ska inspektera Skånes husarer på regementets övningsfält.

Karl August sitter på hästryggen för att få bra överblick. En skvadron husarer angriper en annan grupp, och prinsen står i vägen.

Hästen stegrar sig och sätter i väg i sken. Prinsen vacklar i sadeln, kastas av.

De som skyndar fram finner prinsen medvetlös. Han reagerar inte på upplivningsförsök, och efter en halvtimme slutar tronföljaren att andas.

Karl August har varit i Sverige bara i fem månader, och under den korta tiden har han gjort sig populär som en godmodig och folklig man.

De som sörjer är medborgare bland de två lägre stånden, bönder och borgare.

De som gläds tillhör den aristokratiska adeln. De vill hellre se någon av den mördade Gustav III:s släktingar på tronen.

Möjligen, rentav troligen, tillhör Axel von Fersen dem som gläds. Men han är riksmarskalk, på den tiden mäktigast efter kungen, och har aldrig öppet sagt sin åsikt.

Tronföljarens kista har förts genom Sverige, och ska den här dagen föras till Liljeholmen.

Slottet för att ställas på lit de parad inför begravningen.

Rykterna har nått Stockholm snabbare än liktåget. Den blivande kungen hade förgiftats. Skyldiga pekas ut i flygblad och pamfletter. Rävorna kallas de, giftblandarna och mördarna.

De anklagade är riksmarskalken Axel von Fersen och hans syster Sophie Piper.

Axel von Fersen har fått hotbrev: "Usling, läs detta och darra. Du ska inte tro att två miljoner människor låter några aristokrater ostraffat utföra vilka brott som helst. Nationen är i raseri. Vi ska hämnas mordet på Karl August".

Det kungliga liktåget har rastat sist natten vid Salems kyrka. På förmiddagen kommer hästvagnarna och de eskorterande husarerna till värds huset vid Liljeholmen.

Axel von Fersen väntar där: Det är hans plikt som högste ämbetsman att leda begravningståget till Slottet.

Han är lugn, självsäker som vanligt. Riksmarskalken är inte rädd för glåpord och kanske ett och annat ruttet ägg från en upphetsad folkmassa.

Han har varit med om värre: frontstriderna i Nord-amerikanska

frihetskriget, ryska kanoners eld och död i sjöslaget i Finska viken, han överlevde den franska revolutionen. Axel von Fersens guldglänsande galavagn med sju fönster av glas följer efter krossen med Karl August.

Riksmarskalken är lätt att känna igen. Över den svarta rocken har han Serafimerordens blå band. I handen håller han symbolen för sin värdighet: marskalkstaven.

Då kortegen når Hornsgataspuckeln dånar kyrkklockorna från Maria Magdalena. Från Gamla stan svarar Tyska kyrkans dova klanger. Alla huvudstadens kyrkor fyller i med tunga sorgeslag.

Klappref från hästarnas hovar mot gatstenen och trumslagarnas rytmsiska mulder hörs då begravningståget närmar sig Gamla stan.

Glåporden blir allt mer rasande: "Prinsmördare", skriker åskådare då Axel von Fersens vagn passerar med tre lakejer klädda i livvréer i åttens färger som eskort på vardera sidan.

Stenar krossar galavagnens fönster vid Stora Nygatan, ett par hundra meter från Slottet.

På Ridderhusorget har Svea livgarde posterat två hundra man med gevär och bajonetter. Riksmarskalkens kusk Jacob Bauer piskar hästarna och de travar förbi Stora Gråmunkegränd och

Kronprins Karl August.

På gården innanför järngrindarna vid Bondeska palatset i Gamla stan dödades Axel von Fersen av rasande stockholmare. I dag finns Högsta domstolen i huset.

Foto: KNUT-GÖRAN KÄLLBERG

är nästan framme vid soldaterna. Greven hoppas få hjälp.

Några storvuxna män springer fram och tar tag i betslen på riksmarskalken hästar. De kopplar loss vagnen.

Folkmassan slänger ännu fler stenar. Några klättrar upp på vagnen och slår greven med påkar. Andra öppnar dörrarna och sliter honom ut i gränden.

Upphetsade människor, många är kvinnor, skriker: "Döda honom, låt oss hämnas mordet på prinsen".

Svea livgarde, landets mest drillade elitsoldater, står intill och gör ingenting. Mannen med näst högst rang i Sverige plågas långsamt och grymt till döds inför deras ögon.

Order har kommit uppfån: soldaterna ska inte ingripa.

Axel von Fersens 54-åriga liv slutar utanför Stockholms gamla rådhus, som då låg i Bondeska palatset intill Ridarhuset. I dag finns Högsta domstolen i huset.

Den som ger Axel von Fersen dödsstöten heter Otto Johan Tandefelt, en 28-årig finländare som hoppar jämfota på den döende mannens bröst och knäcker revbenen.

Jublande kvinnor, barn, män tränger sig fram och skänder den döde. De sliter av hans svarta yllerock

som är röd av blod och sargad av knivhugg. De tar hans stövlar, byxorna, skjortan, till och med underkläder av siden.

Någon stjal också minnet som för Axel von Fersen är lika viktigt som livet.

I fickan på skjortan, närmast hjärtat, har greven sin käraste ägodel. Det är ett guldur med ätten von Fersens monogram i blå emalj.

Greven har fått det som kärleksgåva av en kvinna som han älskat över allt annat.

Kvinnans namn är Marie Antoinette, drottning av Frankrike. Vi återkommer till henne.

★★★

Stockholm på den tiden har cirka 80 000 invånare. De flesta bor trångt i Gamla stans gränder, i fattigkvarteren på Söders höjder eller på de andra malmarna.

Det är orons tid. Den gamle kungen Gustav III är borta sen länge, mördad på maskerad på Operan 1791. Kungen var Axel von Fersens gamle vän och beskyddare.

Det blåser politiska vindrar som oroar kungliga och aristokrater. Frihet, broderskap, jämlikhet

– parollerna från revolutionen i Frankrike där överklassens huvuden rullat.

Fransmännen har en ny nationalsång, Marseljäsen, som sätter skräck i de privilegierade i vårt odemokratiska Sverige: "Till vapen medborgare, låt fienderna orena blod, flyta på vår jord".

Många ser nyheterna från utlandet som ett löfte om en ny tid.

Andra, framför allt adeln, ser ett pöbelvälde, slutet på en tid av glans och ära.

Visst fanns det skimmer över kung Gustavs dagar. Han var kulturens beskyddare och bjöd franska skådespelare till vår finaste teater i Drottningholm, han grundade Svenska Akademien, han skaffade ett gott avlönat kanslistjobb utan närvaroplikt åt en trubadur vid namn Carl Michael Bellman för att han skulle få tid att skriva epistlar.

Men den enväldige Gustav III lämnar efter sig ett land i kaos.

Adelsmännen är rasande. Året innan kungen mördas inför han – med stöd av bönder och borgare – en ny grundlag, Förenings- och säkerhetsakten. Bland annat upphäver den adelsfamiljernas monopol på ämbeten i staten.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

Grevens många slott

- Axel von Fersen kom från en stormrik, adlig släkt. Hans pappa tjänade en förmögenhet som delägare i Ostindiska kompaniet som handlade med Kina. Släkten ägde många skattebefriade egendomar.
- På Blasieholmen i Stockholm finns fortfarande Fersenska palatset från 1800-talet, med utsikt mot kungens slott. I dag är adelspalatset en del av Handelsbankens huvudkontor.
- Steninge slott i Uppland, från 1200-talet, nu privatägt, där finns kulturcenter, handels-trädgård och ett monument över Axel von Fersen.
- Löfstad slott i Kimstad utanför Norrköping, ägs av Ridarhuset. Här reste von Fersens syster Sophie ett minnesmärke över brodern.
- Ljungs slott i Linköping, privatägt, visas för besökare under somrarna. Huvudbyggnaden är i stort sett bevarad sen 1700-talet.
- Mälsakers slott nära Strängnäs, nu ägt av Vitterhetsakademien. Användes för utbildning av norska polisstyrkor under andra världskriget.
- Ätten von Fersen dog ut på den manliga sidan år 1939 och på kvinnosidan 1879.

Mälsakers slott.

Marie Antoinette lever – då dyker den svenske

Fortsättning från föregående uppslag

Tidigare gick alla fina och välavlönade jobb till män – kvinnor räknas inte – med von eller af i efternamnet, den enda merit som krävdes.

Teaterkungens son Gustav IV Adolf är ett fiasko på tronen.

Han är 13 år då Gustav III dör, och de första fem åren är han visserligen kung till namnet, men hans farbror hertig Karl är förmyndare och bestämmer.

Den allvarliga krisen börjar vintern 1808. Ryssland, vår gamle arvfienne, anfaller det svenska Finland. Samtidigt samlar sig vår andra arvfienne Danmark för att gå över Öresund till Skåne och i det danska Norge rustas för att anfalla Sverige från väster. Vi ska angräpas från tre håll, och vår armé på 60 000 man räcker inte för att kriga på tre fronter.

Orosmolnen förstärks av rykten om att dåtidens krigshjälte Napoleon och tsar Alexander i Ryssland har kommit överens om att dela Sverige i två delar.

Danmark ska få södra Sverige, upp till Motala ström. Ryssland ska få Finland, som varit svenskt i 600 år, och största delen av Norrland.

Det skulle inte bli mycket kvar av Sverige.

Sveaborg, en av världens största sjöfästningar vid inloppet till Helsingfors, är Sveriges värn mot angriparna från öst.

Kommandanten heter Carl Olof Cronstedt. Han har 7 000 man och hela den svenska skärgårdsflottan på 200 fartyg innanför murarna.

Den 2 mars 1808 kommer ryssarna över isen. De tar Helsingfors och belägrar Sveaborg.

Den 3 maj har svenskarna skjutit bort all krut i arsenalerna, ingen förstärkning från Stockholm har nått fram.

Viceamiral Cronstedt kapitulerar och lämnar nycklarna till Sveaborg, och därmed hela Finland, till ryssarnas befälhavare Jan-Peter van Suchtelen.

En fjärdedel av Sveriges invånare och en tredjedel av landets yta är fiendens. En miljon svenskar blir ryssar.

Gustav IV Adolf får skulden. Inte bara för landsförräderiet i Sveaborg utan för allt ont som hänt under hans regeringstid. Det har varit missväxt i flera år. Människor svälter och fryser.

Och så blir det förbudet att dricka kaffe. Den så kallade överflödsförordningen från 1794 är avsedd att skära ner på utgifter för importerade varor.

Kaffestugor har blivit på modet, och där träffas nobless och köpmän.

I bondstugorna sätts kaffehurrar på då någon kommer på besök.

Den som nu grips med kannan på spisen tvingas böta tio riksdaler, och de som ertappas med kaffekopp i handen får punga ut med två riksdaler. Tio riksdaler motsvarar månadslönen för en statlig tjänsteman.

Vreden över kaffeförbudet är det enda i protestvägen mot kungen som adel, präster borgare och bönder är överens om.

Den 13 mars 1809 störtar sex militärer med den 52-åriga generalen Carl Johan Adlercreutz i spetsen in i Pelarsalen på Slottet i Stockholm.

Det är en statskupp, den enda i svensk historia där en regerande kung avsätts.

Gustav VI Adolf är 30 år, han har varit kung i 17 år, och denna blir hans sista dag på jobbet.

Fyra livdrabanter bevakar kungen.

De avväpnas snabbt av generalens män.

Kungen drar sin värja men greve Adlercreutz är en ärrad krigshjälte från blodiga duster i Finland, och han parerar lätt.

Kungen flyr, nerför slottstrapporna och ut på Lejonbacken. Där finns högvakten, hans trogna soldater från svenska Pommern.

Hovjägmästare Johan Ludvig von Greiff jagar kungen och faller honom med krokben på borggården. Kungen kör värjan i jägmästarens högra arm och blodet sprutar. Just då når de övriga kuppmännen fram och binder kungen.

Han sätts i husarrest på Drottningholms slott. Den 10 maj avsätts Gustav IV Adolf, och hela hans familj, inklusive den tioåriga kronprinsen, mister rätten till Sveriges krona för all framtid.

Kungafamiljen förvisas från Sverige. Drottningen begär skilsmässa och exkungen lever ett kringflackande liv på kontinenten som överste Gustafsson.

Han dör i oktober 1833 på värdschuset Weisses Rössli i St Gallen i Schweiz, utfattig, tungt alkoholiserad och ensam.

Exkungen farbror tar samma kväll som statskuppen över tronen. Han får titeln Karl XIII. Den nya kungen är 61

i ett olyckligt äktenskap greven upp i hennes liv

Marie Antoinette, här gestaltad av Kirsten Dunst i Hollywoodfilmen "Marie Antoinette", beskrivs som en sprudlande person som älskar nöjen och sällskapsliv. Maken Ludvig är raka motsatsen – blyg och reserverad – det enda de båda har gemensamt är det blå blodet. Foto: SONY PICTURES

är, börjar bli senil och kuppmaakarna börjar leta en efterträdare utomlands.

De hittar den danske Karl August, som adopteras av Karl XIII och då officiellt blir kronprins.

Det är han som dör på sin häst på Skånes husarers övningsfält – och som indirekt blir orsak till mordet på Axel von Fersen.

Senare kommer svenskarna att hämta en annan kung från utlandet: Jean Baptiste Bernadotte, Napoleons general, anfader till kronprinsessan Victoria. Han kommer till Helsingborg 1810 i svart slängkappa, knähöga stövlar och vita

ridbyxor. På båten går han över till den protestantiska ön Lanen, vilket är ett krav för att få sätta sin fot på svensk mark som tronarvinge.

★★★

Sillbaka till Marie Antoinette. Frankrike och Österrike har i århundraden utkämpat blodiga krig om makten i Europa.

Krig är dyrt, och kejsarinnan Maria Teresia och den franske kungen Ludvig XV är överens om åtminstone detta. På den tiden är äktenskap mellan

Drottningen & greven – den hemliga kärleken

Axel von Fersen

TITLAR: Greve, generallöjtnant, ambassadör, riksmarskalk.
FÖDD: 4 september 1755 i Stockholm.
DÖD: Lynchad den 20 juni 1810 i Stockholm.
FAMILJ: Ogift, inga legitima barn.
KARRIÄR: Soldat, diplomat.
KÄND FÖR: Kärlekshistorien med den franska drottningen Marie Antoinette.

Marie Antoinette.

TITEL: Drottning av Frankrike.
FÖDD: 2 november 1755 i Wien.
DÖD: I giljotinen den 16 oktober 1793.
FAMILJ: Maken Ludvig XVI, barnen Marie Theresia Charlotte, Ludvig Josef, Louis Charles, Sophie.
KARRIÄR: Gifte sig med den franske tronföljaren Ludvig i en äktenskapsallians mellan Österrike och Frankrike då hon var 14 år.
KÄND FÖR: Symbol för de privilegierade klassernas slöseri före franska revolutionen samt för kärleken till den svenske greven.

Ludvig XVI.

kungligheter och yogalärare från Älvdalen eller gymstränare från Ockelbo absolut omöjligt.

Bästa sättet att få stopp på fiendskapen mellan Schönbrunn och Versailles är binda ihop hoven med en politisk allians.

Kejsarinnan och franske kungen börjar planera. De skickar var sin målning av sina barn. Den överviktige och extremt blyge kronprinsen Ludvig är starkt försköнад.

Porträttet av den unga prinsessan av Habsburgska väldet visar en skrattande flicka med porlinsblå ögon, klar hy och gullockigt hår.

Kungen av Frankrike har bara en sak att anmärka på: Marie Antoinettes framtänder är något sneda. Han skickar till Wien en fransk tandläkare som konstruerat en sorts tandställning. Behandlingen tar några månader, och därefter är Marie Antoinettes leende utan anmärkning.

I maj 1770 åker hon till Paris för att gifta sig med Frankrikes kronprins.

Marie Antoinette är 14 år, brudgummen ett år äldre.

Ett arrangerat tonårsäktenskap – det enda de har gemensamt är det blå blodet.

Tonåringarna lever i ett olyckligt äktenskap som omaka makar.

Marie Antoinette älskar sällskapsliv, glada fester, teater, opera, konst, vill alltid vara i centrum. Hon sprudlar av sorglös energi.

Ludvig är motsatsen. Han är en blyg klumpeduns, reserverad, tung till sinnet, en enstöring.

Dessutom är han totalt ointresserad av hälsa på i Marie Antoinettes sängkammare.

Hennes klagande brev hem till mamma kejsarinnan berättar om besvismelsen. "Jag är ju gift. Jag vill bli kvinna på riktigt", skriver hon.

Maria Teresia är bekymrad. Hon vill att dottern ska föda en fransk kronprins. Det ska förbinda de två stormakterna för evigt.

Sju år tar det innan något händer: Den tafatte och hämmande prinsen har undersökts – alla detaljer redovisas i diplomatpost mellan kungahuset – och gjort en enkel operation.

"Mitt äktenskap har antingen fullbordats. Jag är lyckligare än jag varit i hela mitt liv" skriver Marie Antoinette till sin mamma den 30 augusti 1777.

Marie Antoinette har inte hela tiden suttit och tränat efter nattliga besök från Ludvig.

Hon kastar sig in i en virvelvind av nöjen. Maskerade, opera, teater, från fest till fest.

Så händer något viktigt. En kväll håller drottningen bal i Palais-Royal.

In stiger i hennes liv en ståtlig man klädd i svenska arméns galauniform: ljusblå knäbyxor med revärer, gul väst med en kort jacka. Över uniformen har han en mörkblå slängkappa.

Han heter Axel von Fersen, är på uppdrag av Sveriges kung Gustav III i Paris.

Greven är huvudet högre än de andra gästerna.

Han är blond och blåögd, som Marie Antoinette.

Båda är 22 år: Marie Antoinette har blivit drottning efter att hennes svärfar dött i smittkoppor, hon är gravid i femte månaden.

En gång tidigare har de träffats. Då var Marie Antoinette tonåring och hade just kommit till Versailles. Axel von Fersen var en ung man, ute på Grand

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

I Sofia Coppolas Hollywoodfilm "Marie Antoinette" skildras den stormande kärleken mellan den franska drottningen och svensken Axel von Fersen.

Foto: SONY PICTURES

Drottningens lyxliv gör

Fortsättning från föregående uppslag

Tour, dåtidens bildningsresa för överklassen, med sin guvernant.

Intresset väcktes redan då. Nu säger det klick.

Han ser på henne, hon ser på honom. Och det som absolut inte får hända, det händer ändå.

Mötet på balens golv mellan drottningen vid Europas mest lysande hov och greven från en av Sveriges förnämsta familjer utvecklas en fascinerade thriller.

Den innehåller förbjuden kärlek, makt, skönhet, svindlande rikedom och grym död.

★★★

Axel von Fersen har kommit till Paris för ett kort besök. Det kommer att vara i lång tid. Han dras in i den lilla krets som umgås med Marie Antoinette i Petit Trianon, drottningens privata och oändligt lyxiga gömställe.

Intill lustslottet har hon låtit bygga en bondby mitt i slottsparken, La Hameau de la Reine, drottningens by.

Grunden är förgylld med guld, och bara drottningen har nyckel.

Där strövar välryktade kor och lamm med blå halsband omkring i paradiskt landskap.

Hovfolk är klädda till bönder och kvinnor tvättar i en nygrävd bäck medan drottningen och hennes vänner promenerar barfota i gräset med färggranna solparasoller.

Där finns en väderkvarn, ett mejeri och en stor ladugård med väggar av vit marmor där golven alltid är bonade.

Där har de sina kärleksmöten. Marie Antoinette tycker mest om lusthuset dit hovfolket inte får komma.

Drottningen bjuder sin älskare på purjolökssoppa som hon lagat själv och ost från mejeriet.

Kungen, som inte låtsas känna till hustruns romans – eller inte bryr sig, tycker att drottningens längtan till ett liv som är enklare än hovets är opassande.

"Det har kostat en förmögenhet att få

Marie Antoinettes lyxiga leverne skildras i filmen från 2006. Foto: SONY PICTURES

drottningen att se fattig ut", klagar markisen Marc Marie de Bombelles, en av kungens förtrogna, i ett brev.

Ni som sett Sofia Coppolas Hollywoodfilm "Marie Antoinette" (2006) minns säkert drottningens stormande kärleksmöten med Axel von Fersen.

Marie Antoinette spelas av Kirsten Dunst och som greve von Fersen ser vi den 33-årige nordirländaren Jamie Dornan – jodå, visst, det är han som spelar den sexbesatte Christian Grey i "50 Shades of Grey".

Margareta Beckman, som varit chef för Krigsarkivets forskningsbibliotek, har läst den tidigare hemliga brevväxlingen mellan greven och drottningen i det franska riksarkivet. I boken "Axel von Fersen och drottning Marie Antoinette" skriver hon: – Hon uppskattade honom för att han var annorlunda än alla fjäskande och påträngande kavaljerer, alltid artig, diskret och pålitlig.

★★★

Slutet på 1700-talet har Frankrikes ekonomi försämrats kraftigt. Landet står på randen till bankrott. Många fransmän lever i så stor fattigdom att de inte kan äta sig mätta. Bara adeln lever kvar i sitt överdådiga lyxliv som om inga kriser finns.

Detsamma gör hovet i Versailles, och allra särskilt drottningen. Hon klär sig i extravaganta klänningar, designade av Rose Bertin, kvinnan som skapade uttrycket haute couture.

von Fersens första revolution

■ Revolutionen i Nordamerika var Axel von Fersens första krig.

■ Kolonialmakten Storbritannien krigade för att behålla sitt välde. Mot dem stod amerikanska frihetskämpar som ville ha självständighet. Den franske kungen Ludvig XVI beslutade att skicka 6 000 soldater för att förstärka revolutionärerna mot britterna. Kungen utnämnde Axel von Fersen till

överste. Eftersom svensken kunde franska och engelska blev han tolk åt den franske generalen Jean-Baptiste de Rochambeau. Axel von Fersen var 23 år och drog i fält med sin betjänt, en av sina pigor och sin personlige stall-dräng.

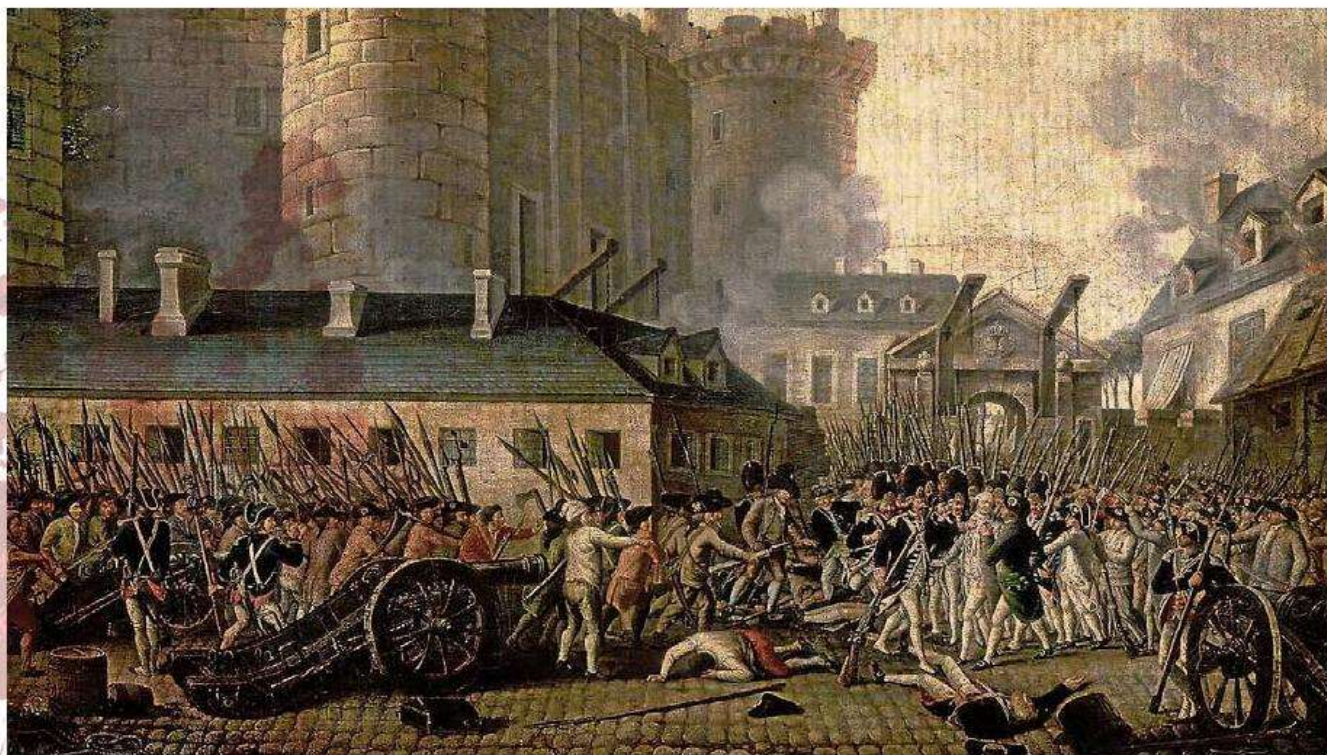
■ Den 11 juli 1780 kom han till Rhode Island, efter en sjöresa som tagit 70 dygn. Axel von Fersen var med i skytte-

gravarna under frihetskrigets största slag i Yorktown 1781. Vid flera tillfällen blev det strider man mot man med dragna värjor då britter försökte bryta sig ut belägringen. Tre gånger deltog von Fersen i överläggningar mellan Rochambeau och rebelleras överbefälhavare George Washington – som senare blir USA:s förste president.

■ Britterna kapitulerade den 19 oktober 1781. De 13 kolonierna på Nordamerikas östkust fick självständighet och blev Amerikas förenta stater.

■ Axel von Fersen fick för sina insatser den unga nationens första och största hedersutmärkelse: Cincinnatiorden.

Resan till Rhode Island tog 70 dygn

Den 14 juli 1789 stormades fängelset Bastiljen i Paris. Händelsen har kommit att markera starten för den franska revolutionen.

fransmännen rasande

På ett enda år, 1782, beställer hon 170 klänningar:

Hon köper dyra och gnistrande smycken från hovjuveleraren Böhmer på Champs-Élysées, ibland utan att betala.

Hon bjuder gäster att dricka bubblande champagne ur glas med bred, låg kupa – coupeglas – som sägs ha formats efter hennes bröst.

Då drottningen hör om svälten utanför de välbevakade palatsmurarna påstås hon säga:

– Har de inte bröd kan de väl äta bakelser.

Sant eller inte: drottningens lyxliv gör fransmännen rasande. Och ryktena och skvallret om drottningens otrohet ökar.

Axel von Fersen talar aldrig om sitt och drottningens förhållande. Bara hans syster, Sophie Piper, får veta det alla mest intima i breven han sänder henne. Och greven anförtror dagboken, den som inte är tänkt för publicering (men nu finns 20 000 offentliga sidor i svenska Riksarkivet).

Greven inser att han måste dra sig undan för att skydda drottningen. Han blir frivillig i den franska armé som

skickas till frihetskriget i Nordamerika.

Marie Antoinettes make utnämner greven till överste. Det är en hög rang för en 23-åring.

★★★

Syra år senare: en kväll i juni 1783 sitter drottningen i vita salongen i Versailles och spelar harpa.

En livrklädd betjänt gör en diskret gest för uppmärksamma Marie Antoinette på att hon har en besökare.

Det är Axel von Fersen.

Han har blivit 27 år, fått den blivande USA-presidentens George Washingtons finaste orden för tapperhet i kriget mot britterna, han är en krigshjälte.

Båda har försökt glömma. Det har misslyckats. Snabbt blossar kärlekslågan igen.

Greven plågas av smullet, smygandet, att han aldrig kommer att få leva med kvinnan han älskar.

Sophie Piper kände till sin brors förhållande med Marie Antoinette.

Han skriver till sin syster:

– Jag har aldrig varit så älskad. Hon är en ängel av godhet, hjältemodig i sin känslighet.

Greven måste hitta ett sätt att få stanna i Paris, nära sin älskade, utan att någon fattar misstankar. Lösningen blir ett svenskt regemente som är till salu. Det grundas på 1600-talet då svenska krigsfångar får välja mellan att bli galärslavar

eller bli franska soldater.

Royal Suédois har sen dess blivit kungligt livregemente. Officerarna är svenskar och soldaterna oftast tyskar från Pommern.

Regementet är till salu, det ägs av en svensk adelsman, men det är dyrt.

Marie Antoinette är lika angelägen som greven att affären ska lyckas. Hon skriver till Gustav III, och den svenske kungen bidrar med pengar. Resten betalar grevens stenrike pappa.

I avtalet ingår att Axel von Fersen ska stå till Gustav III:s tjänst några måna-

der om året. Resten av tiden tillbringas han med Royal Suédois.

Och han är nära drottningen. De promenerar i Trianons park, går på teater och maskerader; dricker champagne i bersåerna i Versailles.

★★★

Den 27 mars 1785 föder Marie Antoinette sitt tredje barn, sonen Louis Charles.

Historikerna är oense om vem som är pappan. Många tror att hertigen av Normandie är den svenske grevens barn.

Bilder på den unge von Fersen och på Louis Charles visar två pojkar som liknar varandra mycket. Det fanns inga DNA-tester som kunde bekräfta släktskapet på den tiden.

I sin dagbok skriver Ludvig XVI om födseln:

”Det gick till på samma sätt som då min son föddes”.

Efter födseln skänker Marie Antoinette sin svenske greve fickuret i guld som han bär intill hjärtat då han

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

Kriget mot ryssarna

■ Gustav III gick till krig mot sin kusin Katarina den storas Ryssland – och han kallade på sin vän Axel von Fersen.

■ Året var 1788, den svenske kungen hade tappat i popularitet och behövde spela hjälte i ett krig för att få tillbaka svenskarnas

förtroende. Problemet var att Gustav III inte kunde starta ett anfallskrig utan ständer-

Katarina den stora.

församlingens tillåtelse. Kungen lät skraddaren på Operan sy upp ryska uniformer. Några svenska soldater kläddes ut till kosacker och gjorde ett låtsasöverfall mot en svensk postering vid finsk-ryska gränsen. Kungen kunde säga att det var ett försvarskrig.

■ Kriget var illa förberett, både militärt och politiskt. Sjöslaget vid Hogland i Finska

viken blev ett svenskt fiasko. Kungens bror, hertig Karl, ledde den svenska flottan omborg på flaggskeppet ”Gustav III”. Då ryssarna avlossade sina salvor gömde sig hertigen i befälshytten och stärkte sig med vin. Han fick kaptenen att lägga ut en rökdirå så att flaggskeppet kunde komma i säkerhet vid fästningen Sveaborg.

■ Kriget varade i två år och slutade oavgjort. En av orsakerna var att 112 svenska office-

rare gjorde myteri vid Anjala gård i Finland. De lade ner vapnen för att på eget initiativ förhandla om fred med den ryska kejsarinnan. Axel von Fersen tillhörde inte myteristerna. Han trodde fortfarande på sin kung.

■ Vid kajkanten på Skeppsbron i Stockholm står en av våra mest kända kungastatyer. Den visar Gustav III då han landstiger efter att ha slutit fred med Katarina II. Kungen ser ut som en segrare. Men så var det inte.

Klockan 12.15 släpper bödeln bilan. Efteråt lyfter han drottningens huvud i håret och visar det för folkmassan

Marie Antoinette fångslas. Målning från 1854 av Thomas Falcon Marshall.

Bloobadet i Frankrike

Den 14 juli 1789 stormade en rasande människomassa fängelsefästningen Bastiljen i Paris. Stormningen blev en symbol för folkets seger över förtrycket, och början till franska revolutionen. Den 14 juli blev Frankrikes nationaldag.

Axel von Fersen var där. Han hade lämnat kriget mot ryssarna på Gustav III:s order. Ryktena sade att det var oro i den svältande befolkningen i Frankrike och att inte ens Ludvig XVI satt säkert på sin tron. Det var oroande nyheter för den svenske kungen, som också styrde som enväldig härskare. Han behövde von Fersen som hemlig rapportör.

Revolutionärerna styrde med ett skräckvälde. I giljotinen på Place de la Révolution i Paris blev tiotusentals verkliga eller inbillade fiender av med sina huvuden.

Kungen och drottningen Marie Antoinette tvingades lämna slottet i Versailles och fängslades i ett gammalt slott i Paris, Tuilerierna. I en dramatisk kupp frätog Axel von Fersen kungafamiljen från fängelset och åkte i hästvagn mot belgiska gränsen. Gustav III rustade svenska soldater som skulle landstiga i Normandie, befria kungaparet och krossa den revolutionära regeringen. Ingen av planerna lyckades.

Axel von Fersen skulle befria kungaparet

Ryktet: Oro bland Frankrikes befolkning

Fortsättning från föregående uppslag

mördas. Det är dekorerat med ett sammanflätat A och F.

De som vet sanningen dör alla en grym död.

★★★

Revolutionens år. Paris 1789 är ett inferno av blod och död.

Bastiljen, fängelset som är symbolen för godtycke och förtryck, stormas den 14 juli. Måndagen den 5 oktober bryter demonstrationer ut i Paris. Vapenförrådet i Stadshuset plundras.

Tusentals beväpnade människor marscherar de två milen mot Versailles, många är kvinnor.

Nationalgardister och vanliga parisare är beväpnade med påkar, yxor, knivar, gevär.

Versailles på den tiden är inte bara Solkungens Ludvig XIV:s ståtliga palats. Det är Frankrikes politiska huvudstad, med lika många invånare som Stockholm. Där bor 5 000 adelsfamiljer i villorna runt slottsparken.

Här märks ingenting av nöden. De fattiga lever två mil bort, i Paris.

"Kungen till Paris, kungen ska följa oss till Paris", skriker demonstranterna. Kungens schweizergarde klarar inte att stå emot. En rasande folkhop bryter sig in i Marie Antoinettes sovrum och krossar möblerna med yxor.

Senare rullar en karavan mot Paris. Först tågar nationalgardet. Sedan följer ett 50-tal vagnar med bröd och säd ur kungens källare. Därpå kommer kungafamiljens vagnar och efter dem hovfolket och aristokraterna från slotten intill. Axel von Fersen sitter i en av karosserna.

Ludvig XVI och Marie Antoinette kommer aldrig mer att återse kungaslottet. De förs till Tuilerierna, ett gammalt slott som inte använts på hundra år. Där sätts de i husarrest.

Drottningen skriver i början av 1790 i ett brev: "Vi bevakas som brottslingar och det är verkligen svårt att vara tålig under sådant tvång. Att ständigt vara orolig för dem som står en närmast, att inte kunna visa sig i ett fönster utan att överhoppas med skymfod".

Axel von Fersen tillåts besöka drottningen varje dag. Han är förtvivlad. Till sin syster Sophie skriver han:

"Jag kan inte tillhöra den enda människa som jag skulle vilja, den enda som verkligen älskar mig. Jag kommer aldrig att gifta mig med någon annan".

★★★

För Gustav III är händelserna i Paris ytterst oroande. Folket har tagit makten. Vår enväldige kung fruktar att revolutionen ska spridas.

Framför den sprakande brasan på Haga slott sitter han med ritningar och kartor utspridda och för ett fälttag för att befria kungafamiljen och krossa revolutionen.

Han har redan skickat spioner. Två officerare förklädda till sjömän sonderar lämpliga landsättningsplatser vid Oostende i Belgien där Gustav III ska komma med 16 000 svenska och ryska soldater under befäl av Axel von Fersen.

I juni 1791 reser Gustav III till Aachen vid den tysk-franska gränsen. Officiellt är han där för att ta hälsobad på ett kurhotell.

Den verkliga orsaken är att han vill vara med i attacken mot Frankrikes revolutionärer.

En sak måste ordnas först. Ludvig XVI, Marie Antoinette och deras barn måste vara i säkerhet då anfallet sätts in.

Uppdraget ska utföras av greve von Fersen.

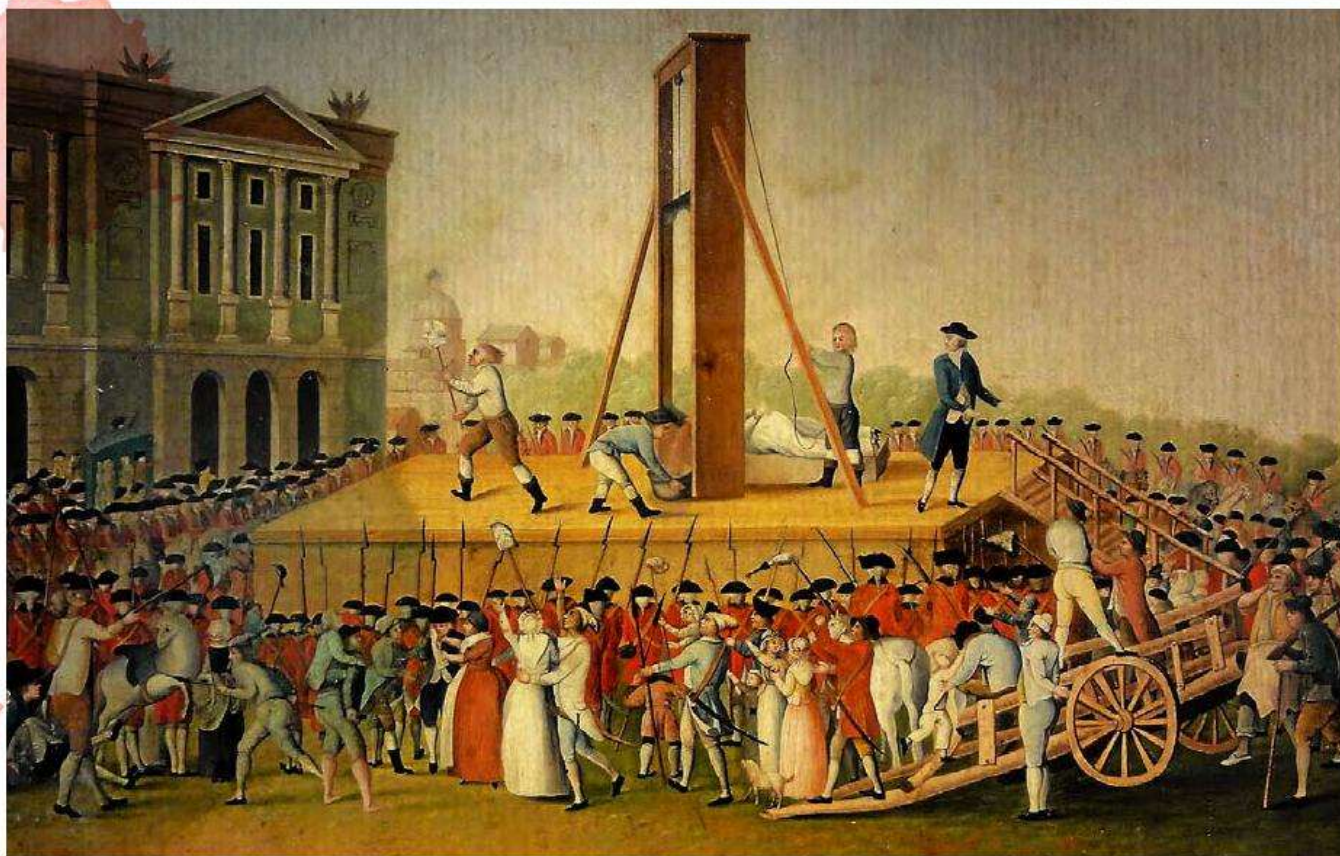
★★★

Sax efter midnatt den 20 juli 1791 smyger kungafamiljen ut genom en obevakad bakdörr i Tuilerierna. Barnen har ryckts ur sömnen.

Kungen är klädd i lakejuniform. Marie Antoinette har en svart kappa av samma slag som vanliga parisare. Kronprinsen har klänts i flickkläder.

På baggatan utanför väntar en kusk – det är den förklädde Axel von Fersen.

De är tretton personer; alldeles för många enligt reglementet, men drottningen har varit obevaklig under veckorna då de i hemlighet gjort upp

Marie Antoinette avrättades i giljotinen den 16 oktober 1793. Den här målningen som visar händelsen, gjord samma år av en okänd konstnär, finns på Musée Carnavalet i Paris.

planerna. Drottningen kan inte tänka sig att fly utan sin frisör, monsieur Léonard. Barnen måste ha med sina guvernanter. Kungens rådgivare ska förstås med. Och lådvis med smycken och hovkläder.

Axel von Fersen bär svart kuskrock av läder och två pistoler instoppade i byxlinningen. Greven kör den första sträckan, den farligaste, genom revolutionsgardets vägspårar ut från Paris. Efter några timmar är de ute på landsbygden, och det är dags att byta hästar.

Axel von Fersen lämnar flyktingarna och rider mot Bryssel för att förbereda ankomsten. Kungafamiliens vagnar rullar vidare i nattmörkret mot belgiska gränsen.

Allt går gale. Hästarna behöver vattnas efter vägen, och en postmästare i byn som tjänstgjort i armén tycker sig känna igen den förklädda Marie Antoinette. Mannen är en glöddande revolutionär, och han slår larm.

Flyktingarna når Varennes, inte långt från friheten, då kyrkklockorna börjar ringa som signal för fara. Nationalgardet i staden mobiliseras. Flykten är över.

Greven sänder en kurir till Gustav III som otroligt väntar i Aachen.

"Allt har misslyckats. Konungen arresterad sexton franska mil från gränsen och återförd till Paris".

★★★

Skungafamiljen förs till ett annat fängelse, Le Temple, välbevakat och omgivet av höga murar. På revolutionsplatsen färgas varje dag giljotinen blodig av det som kallas "revolutionens rakning".

Fasorna når allt närmare kungafamiljen.

Tre lästips

"Axel von Fersen" av Herman Lindqvist (Fischer).
 "Axel von Fersen och drottning Marie Antoinette" av Margareta Beckman (Fischer).
 "Ett ständmässigt liv" av Johanna Ilmakunnas (Atlantis).

En septemberdag kommer en skrikande pöbel och kräver att drottningen ska komma till gallerfönstret. Det har något att visa.

Det Marie Antoinette får se är ett huvud på en spetsad påle. Det tillhör drottningens bästa väninna, överhovmästarinnan Marie-Thérèse Lamballe.

Klockan 10.15 den 21 januari 1793 förs kungen till schavotten. Anklagelsen är högförräderi. Innan giljotinen faller ropar han till människorna som kommit för att se den siste franske monarken:

– Jag dör oskyldig, jag förläter dem som är skyldiga.

Marie-Antoinette får leva ännu en tid. Hon blir en bricka i ett politiskt rävspel mellan revolutionärerna och den nye kejsaren Frans II i Österrike, som har förklarat krig mot Frankrike.

Marie Antoinette är faster till kejsar Frans. Det nya styret i Paris vill tvinga Österrike till fredsförhandlingar. Habsburgarna säger nej. De har inte längre någon användning för Frankrikes avsatta drottning.

Därmed är allt hopp ute.

Den 16 oktober 1793 hämtas Marie Antoinette av Henri Sanson, son till Paris bödel. Hennes hår har klippts i nacken, med händerna bakbundna körs hon i en öppen vagn genom staden till dödens torg. Gatorna kantas av människor som ropar smådelser och kastar ägg.

Hon bär en vit klänning. Halsband och örhängen har tagits från henne.

Det enda smycke hon bär är en ring med Axel von Fersens familjevapen.

Då hon stiger upp på schavotten trampar hon bödeln på tårna.

– Min herre, jag ber om ursäkt, jag gjorde det inte med flit, säger Marie Antoinette. Det är hennes sista ord.

Klockan 12.15 släpper bödeln bilen och efteråt lyfter han drottningens huvud i håret och visar det för folkmassan.

Axel von Fersen är i Bryssel då han får beskedet. Han skriver till syster Sophie:

"Jag har förlorat allt, allt jag haft i världen. Hon som utgjorde min lycka, för vars skull jag levde, inte ett ögonblick har jag upphört att älska henne".

★★★

Axel von Fersen återvänder till Stockholm och blir kungens närmaste man.

Varför blir han lynchad? En förklaring är att Stockholm jäser av klasshat, inspirerat av franska revolutionens idéer. Greven är en symbol för det gamla, avskydda samhällssystem där adeln styrt.

Varför gav majoren i Svea livgarde Nils Adolf Djurklou sina män order att inte ingripa då folkmassan långsamt dödar greven framför dem?

Förklaringen till detta kan vara att de adliga officerarna som avsatt Gustav VI Adolf fruktar att greven vill hjälpa dennes son till tronen.

I augusti 1811 kommer domarna i dödsmisshandeln. Ingen fälls för mord, ingen döms för misshandel, trots att tusentals vittnen ser vad som händer. Major Djurklou bedöms inte ha gjort något tjänstefel och fortsätter sin militära karriär.

Otto Johan Tandefelt döms för "bekännelse till våld", sitter en kort tid på Älvsborgs fästning innan han benådas av Karl XIII och får hjälp att resa till Amerika där han tar sig namnet Pettersson.

KNUT-GÖRAN KÄLLBERG

knut-goran.kallberg@expressen.se

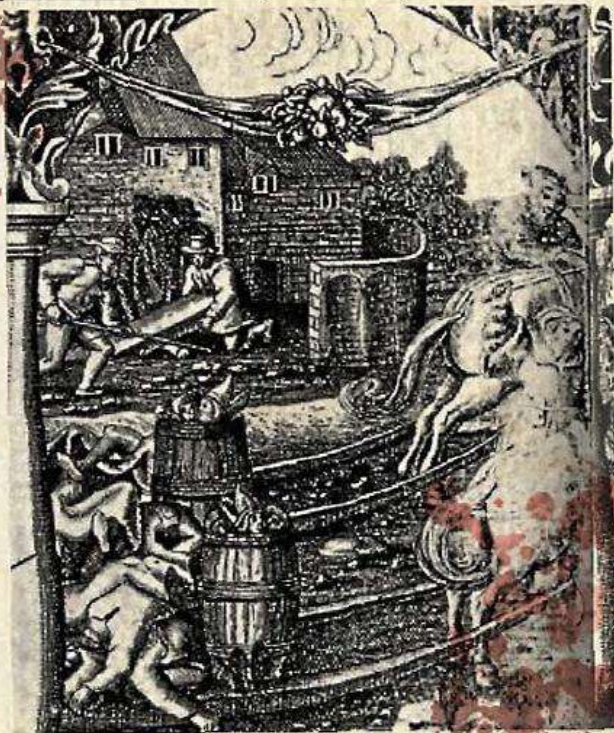
DOKUMENT *EXPRESSEN*

MISSA INTE NÄSTA DEL!

På köpet med Expressen onsdag 5 augusti!

DOKUMENT

EXPRESSEN SVERIGES BLODIGA HISTORIA 8:10
FRÅN 5 AUGUSTI

Blodbadet

TOLV SIDOR: Blodet flöt längs kullerstengatorna i Gamla stan i Stockholm efter den värsta massavrättningen i Nordens historia

När är alla delar i serien

1

Havets härskare
Måndag 13 juli | 2

Frithetskrigarna
Onsdag 15 juli |
| 3

Häxhysterin
Måndag 20 juli | 4

Den svenska rebellen
Onsdag 22 juli |
| 5

Den blodiga brödrakampen
Måndag 27 juli | 6

Stornaktens fall
Onsdag 29 juli |
| 7

Den omöjliga kärleken
Måndag 3 augusti | 8

Blodbadet
Onsdag 5 augusti |
| 9

Trettio år i strid
Måndag 10 augusti | 10

Maskeradmordet
Onsdag 12 augusti |